

יפה וגנר

ריח של כחול כביסה ושום

כתב הוצאה לאור

www.ktav.co.il

ישבנו על השטיח סביב לתנור הנפט, עליו היה מונת הקומקום הגדול של המים, ועל הקומקום הגדול עמד הקומקום הקטן עם תמצית התה. אימא שלי נטלה ביד ימין את הקומקום הגדול והשאירה ליד שמאל לקחת את הקומקום עם תמצית התה. בשתי ידיה מזגה אל הכוסות שניצבו על השטיח. בבת אחת ירדו המים החמים וירדה תמצית התה. נפתלי לקח את הכוס שהעלתה הבל והסתירה את הבעת פניו. "אני זוכר שישבנו כך עם אחותי הקטנה. הייתי ילד קטן כאשר היא הלכה," אמר בהושיטו יד אל מחוץ לשטיח, כמו לבדוק את כיוון הזיכרונות, "אולי בן תשע, אבל אני זוכר את התינוקת." "הייתה לנו אחות שמתה?" התפלאתי.

"היא מתה לפני שאת נולדת," השיב נפתלי. אימא, שישבה לידי, על השטיח, שתקה.

"היה גם אח שמת לפני שאני נולדתי, נכון?" שאל לוי שישב בגבו אלינו.

"נכון," השיב נפתלי, "אבל אותו אני לא זוכר. הייתי קטן מידי."

"אז כמה ילדים היו לך?" פניתי אל אימא שלי.

"עשרה. ושניים מתו." השיב נפתלי.

אימא שלנו ישבה מכוונסת ודממה במשך שעה ארוכה. אצלה, כמו אצל יוכבד אמה של מרים, הנסתר חיפה על הגלוי. מעולם לא דיברה בפתיחות על חייה, כאילו הייתה מוקפת במצרים שבלשו אחר לידותיה והיה עליה להישמר מהם. בגלל ההרגל להסתיר מהמקום הזר אליו נקלעה את רזי חייה, היא לא הסגירה דבר מעולמה. אולי בעצם דיברה עם האחים הגדולים שלי, אבל זאת הייתה הפעם הראשונה ששמעתי שהיו לי שני אחים שמתו.

"ממה הם מתו?" פניתי אל נפתלי. משהו בעורפה של אימי אמר לי שעליי לעזוב אותה במנוחה.

"אני לא זוכר, מחלה?" שאל את אימא ששתקה והסבה פניה אל החלון.

נדמה היה שהחדר אינו יכול להכיל את הדממה. היא ישבה עלינו במשקלה הכבד והורידה אותנו לאט אל השטיח. גופי נע בחוסר מנוחה, לא יכולתי לשבת בשקט.

"אז מה הסדר שלנו? אני מתכוונת של האחים והאחיות אצלנו?" שאלתי את נפתלי.

"הראשונה היא רחל, את לא זוכרת אותה. היית קטנה כשעלית לארץ, השיב, "אימא ילדה אותה בגיל חמש עשרה." "שש עשרה," תיקנה אותו אימא בלי להסב את פניה מהחלון. נפתלי שלח את ראשו אליה לרגע והמשיך, "אחריה נולד אשר, שעל שמו נקראת אימא אום אשר. אחרי נולדתי אני ואחריי ילדה אימא ילד, שמת בגיל חצי שנה." נפתלי דקלם את הסדר כאילו קרא את 'אחד מי יודע' בהגדה. "איך קראו לו? ממה הוא מת?" השאלה נזרקה מפי אל חלל החדר. אימא שלי לא הסבה פניה. "מאבעבועות שחורות." המילים יצאו מהפה שלה בקושי, כאילו מישהו בתוכה אחז בהן ולא הרשה לה להוציא אותן החוצה. "ואחרי אני," אמר לוי ובקולו נוצקה תוכחה, "לא קל להיוולד אחרי ילד שמת." "ואחריך נולדה האחות הקטנה שלי." קולו של נפתלי נחלש מחמת הגעגועים. רציתי להגיד לו שגם אני אחותו הקטנה, אבל לא אמרתי דבר. "ממה היא מתה?" משה, שעד עתה נראה כאילו נרדם על השטיח, הצטרף אל השיחה. "טבעה בבאר," הקול של אימא הפתיע אותי. היא דיברה בקול שלא הכרתי, כאילו שאלה אותו ממישהי אחרת. פחדתי מן הקול הזר ולא יכולתי להמשיך ולשאול. משה נטל בידי את מושכות השיחה. "איך קראו לה?" "קראו לה מונה," ענה נפתלי באותו קול של געגוע. "בכית?" פנה משה אל גבה של אימא. "קצת," השיבה אימא שלי. "אלוהים נותן כשהוא נותן ואלוהים לוקח כשהוא רוצה לקחת. אף אחד לא יכול להתווכח איתו." "ואחריה באה שושנה?" המשיך משה בשירת 'אחד מי יודע'. "כן. אבל אז לא קראו לה שושנה. קראו לה מרים." "אז למה עכשיו קוראים לה שושנה?" השאלה יצאה מפי בלי שהתכוונתי. "היא עלתה לארץ לבד ושמו אותה בקיבוץ ושם שינו לה את השם ממרים לשושנה." השיב נפתלי, מסביר את הקושיה.

"ואחריה שולה ואחריה אני!" משה שר את השמות מהר כדי להגיע אל 'אחד אלוהנו'.
"נכון," השיב נפתלי, אבל לשולה לא קראו שולה. כשהיא נולדה קראו לה פאוזיה, רק בארץ שינו לה את השם."
"אימא חיפשה אותה הרבה זמן, נכון?" שאל משה.
"נכון, גם שולה עלתה לארץ לבד ולא מצאנו אותה. אני ואימא ואשר חיפשנו בכל מקום, עד שגילינו אותה במוסד בירושלים."
שתיקה נפלה על החדר. המתנתי בהתרגשות. הנה סוף-סוף מגיע תורי. מישהו בוודאי יזכיר אותי ויגיד משהו על לידתי, הבטתי באימי וממנה פניתי בבקשה אל אחי. פניהם נראו זרים כאילו היו שייכים למשפחה אחרת, לא שלי.

רוחות רפאים

לראות סביבי את רוחות הרפאים החיות
אשר שבות ואמרות שהכל יהיה בסדר
למרות שהן יודעות אחרת
ואני מאמינה לרוחות האלה
כי אני רוצה

תוכן עניינים:

9	אהבה ראשונה
20	אהבתה של ברטה לדאוד
45	לאה מתחתנת
62	סועד
82	עזיזה
93	ימין ושמאל
103	עיניים כחולות
118	חלומות
132	עב
149	שלוש המדרגות האחרונות
165	ריח של כחול כביסה ושום

אהבה ראשונה

הילדים, אחוזים בידי האמהות, חלקם שפני סלע זריזים שהחליקו בקלות, חלקם לטאות זהירות שהשתרכו ברפיון, נתלו בלאות מפונקת וענו בכיישנות על השאלות שהומטרו מעל לראשם. השאלות חלפו מעל תלתלים זהובים, חומים ושחורים. הקטנים ספרו בקולות דקיקים, שהלכו וגבהו בגלל ההתרגשות, את עלילות היום הראשון, כשתיקי האוכל מיטלטלים על חזותיהם הקטנים, הנפוחים מגאווה. כולם ירדו במורד השביל וכעבור כמה רגעים נעלמו בדרך העפר שהקיפה את הר הלוויתן, משאירים מאחור, לעוד דקה או שתיים, את קולותיהם המצווחים בעונג וגם אלה דעכו ונבלעו אט, אט, עד שנפלה דממה.

רק ילדה אחת נותרה עומדת ליד שער הגן. היא הביטה מידי פעם אל מורד השביל ואז נעה ממקומה והלכה לשבת בצל שיחי פרחי התכלת הדביקים. הפרחים שנקלעו אל שערה הזכירו לה עיניים, שבמשך כל אותו יום צפתה בהן מהצד, בלשה אחר מבטן והצטרפה בצחוק חנפני כשצחקו. דלת הגן נפתחה והגננת יצאה והביטה בה במבט נוטר טינה, כאילו לא יכלה ללבוש מבט אחר, גם אם השתדלה מאד.

“אימא לא באה?” שאלה בכעס.

הילדה הניעה ראשה כמטוטלת. הגננת השליכה מבט נוסף, קצר רוח, פלטה שלום רפה והחלה יורדת בשביל בזריזות שבאה לא מהגיל, כי אם מהיכרות רבת שנים עם הדרך. היא פסעה פסיעות ארוכות שהתאימו למכנסיים השחורים שלבשה ומאחור, נראתה גברית, אף יותר משנראתה באותו בוקר כשפנתה אל הילדה ואל האם ואמרה,

"ברוכות הבאות, אני הגננת." לאחר שעזבה אותן, לחשה הילדה לאימה, "היא צריכה להגיד הגנן," משום שזאת הייתה הפעם הראשונה שראתה אישה בוגרת לבושה במכנסיים. עתה, המשיכו עיניה ועקבו אחר הליכתה הנמרצת עד שנעלמה בעיקול הדרך.

דלת הגן נפתחה שוב ועוזרת הגננת יצאה מן הפתח. בגבה אל הילדה התכופפה, כשהיא מרימה את אחוריה הכבדים לשמיים, כאילו נשאה תפילה לאל תובעני במיוחד, וכשהיא אוחזת ניירות צבעוניים תחת לבתי שחיה, נעלה את הדלת. היא המשיכה ויצאה מהחצר, סגרה את השער הכחול שרק בבוקר פרש את שתי דלתות ידיו אל הילדה, במחווה של רצון, כאומר, 'בואי, היכנסי', וכשפנתה אל השביל הבחינה בילדה היושבת בצל.

"מה קרה? לא באו לקחת אותך?"

הילדה משכה בכתפיה בסרבנות, נטלה בידה ענף דקיק ושרטטה עיגולים, לכל אחד מהם הוסיפה שתי נקודות של עיניים ופה רציני צר, מתוח. האישה היססה לרגע, הזיעה נשרה מפניה, כמו המים מן הקרפיון שקפץ מן האמבט, ביום שישי. הדג הכה בכוח בזנבו ברצפת חדר הרחצה, ותוך כדי כך פתח וסגר את הפה ממש כמו עוזרת הגננת, שעמדה מהססת מעל לילדה ואז, כמו הגיעה להחלטה, סבה על רגליה וירדה בשביל בכבודות של לויתן שבע. היא הניחה רגל אחר רגל, כאילו הוטל עליה למדוד את אורכו של השביל, ופלטה שלום רפה, מרוסק והוסיפה, "חכי פה. אימא תיכף תבוא."

זמזום דבורים וריח חם של קוצים מאובקים השרו נמנום עצבני על הילדה. באבחת רגל פראית מחקה את ציוריה, קפצה ממקומה, ניקתה, בכמה טפיחות חלשות, נרגזות, את חצאיתה, וירדה בשביל, כשרגליה

נוגעות לא נוגעות באבני הדרך. כאשר הגיעה אל דרך העפר, עמדה לרגע, מהססת, וניסתה להיזכר במה שאמרה לה האם בבוקר, כשהלכו בדרך אל הגן. היא לא זכרה אם צד ימין הוא הצד של עץ הדומים הגדול, או אולי זה הצד האחר עם שיחי הסברס. בעודה נמלכת הגיע לאוזניה קול פטיש וניחוח של עץ גזור מילא את ליבה. היא פתחה בריצה לעבר זמזום המסור שבא יחד עם ריח נסורת וכבר שמעה מכוניות נוסעות ומיד נגלה גם הנגר, גבוה וחשוך, לבוש באותם מכנסיים כהים ואותה חולצה מקומטת. ראשו היה רכון, בדיוק כמו בבוקר, כאילו לא זו ממקומו בכל השעות שעברו. הוא לא שם לב לילדה שחלפה על פניו בריצה ויצאה בשלום אל שדרות ירושלים.

בסערה נכנסה בדלת הדירה, שהייתה פתוחה לרווחה, כדי לא לעשות הבלדה בין פנים הבית לחוץ. דבר זה העלה את חמתו של השכן, הגרמני, מן הקומה הראשונה, שיצא מדי יום וצעק בקול גבוה עם צלקות היסטריה, "לסגור דלת, לסגור דלת." כמו היה שמש בית הכנסת שהודיע על תפילת מנחה. השכן ניסה, לשווא, לתפוס את תשומת לבה של האם, שהייתה עסוקה בעבודות הבית תוך כדי האזנה לרדיו שניגן, בקול רם, שירים של פריד אל אטרש ועבדול ווהאב. הילדה הניחה את תיק האוכל בחבטה על שולחן המטבח ופנתה אל האם שעמדה מול הכיור, מפנה אליה גב ושטפה את הכלים שנערמו משני צדדיה ונראתה כמו בת ישראל שחוצה את ים סוף.

"למה לא באת לקחת אותי?" שאלה.

האם הסתובבה תוך כדי ניגוב ידיה בשמלתה הפרחונית, "את יודעת שיש לי הרבה עבודה."

"אבל את כולם באו לקחת. חוץ מזה, יכולתי ללכת לאבוד."

"לא," ענתה האם בשקט, "לא היית הולכת לאיבוד. תראי כמה הידיים שלך מלוכלכות. לכי לרחוץ אותן ובואי לשולחן, את בטח רעבה."

באותו בוקר התעוררה ראשונה מכל בני הבית, דילגה מעל שתי אחיותיה הגדולות מרים ושולה אשר ישנו לצידה על הרצפה וניגשה להעיר את האם, שהביטה בה מבולבלת ואחר בשעון הקיר, סובבה אליה את הגב ואמרה, "יש עוד זמן. השעה רק חמש."

הילדה פנתה אל המטבח ופתחה את דלת המקרר. ריח דק של עובש עלה משק היוטה הגס שעטף אתמול גוש קרח חלק ונקי ושהפך, במשך הלילה, למים מעופשים נחים בקערת אמייל מעלת צחנה. היא הוציאה את המרגרינה ופנתה לפרוס את הלחם, בדיוק כמו שאחיותיה ואחיה עשו מידי בוקר, בתחושה שבמעשה זה היא מצטרפת לחוג חדש: חוג היוצאים מן הבית. לפני שבועיים נודע לה, לראשונה, על השינוי בחייה, בשעה שישבה על השטיח המעוטר טווסים צבעוניים ופרחים מסולסלים ושיחקה בכלי השחמט, בונה קיסרויות ומקפלת במחי יד, כשעיניו של האח הגדול, לוי, עוקבת אחריה, משגיחה. הילדה חשבה שהשם דווקא מוצלח, זהו גן, יש שם בוודאי דשא שאפשר לשחק עליו וגם ילדים לשחק עמם.

"הגן רחוק," פנתה האם אל לוי. "למה לא רשמת אותה בגן הקרוב, ברחוב הרב קוק?"

"לא היה מקום. נזכרת מאוחר מידי," ענה לוי שישב לצידה על השטיח ואכל קובה אדומה עם אורז.

"מה נעשה בחורף? איך היא תלך את כל הדרך בגשם?"

"היא תסתדר. היא תמיד מסתדרת," ענה לוי והדליק את הרדיו, מסיים את השיחה.

"מה לומדים בגן?" שאלה באותו ערב את אחותה שולה, בשעה שהפכו את חדר המגורים לאולם שינה, פורשות את השמיכות על השטיח. שולה עלתה לכתה ז' וידעה לקרוא ולכתוב, בכתב קטן, מסודר וצפוף ושמרה על חפציה, בקנאות, בארגז קרטון, מתחת למיטת האם ומנתה את תכולתו, בכל ערב, כמו הייתה תרנגולת הסופרת את אפרוחיה.

"לומדים?" צחקה שולה. "את חושבת שבגן לומדים? בגן יש ילדים קטנים, כמוך, שיודעים רק לשחק, אפילו בכיתה שלי יש ילדים שבקושי יודעים לקרוא."
 "למה?" שאלה הילדה.

"כי הם עצלנים וגם את כזאת. כולם מכירה אותך." הילדה, שרצתה מאד לקרוא בשטף, כמו הגדולים, התאכזבה. ספרים רבים לא הכירה. האחים הגדולים קראו את עיתון "ידיעות אחרונות" והאחיות הגדולות קראו את מגזין "לאישה". היא נהגה לקחת את העיתונים ולעשות עצמה קוראת בהם, ממלמלת מילים ששמעה ברדיו ואשר את פשרן לא הבינה. את האותיות הכירה היטב, עוד מהימים שמשה, אחיה הגדול ממנה בשלוש שנים, למד לקרוא. אז ישבה לידו והעבירה, יחד אתו, יד דמיונית, מהוססת, על האותיות ואלו לבשו, אט-אט, צורה והפכו לציורים בעלי משמעות. הרבה מילים לא הבינה והייתה צריכה לשאול את הגדולים מה פשרן, אבל מילים פשוטות הכירה ויכלה לזהות אותן בכל מקום, אפילו בעיתון. פעם, כשהלכה לקניות עם האם ולוי יצא מפתח בית אחד והאם שאלה,

מה אמרו בבנק, נפל עליה אושר ההבנה שהמילה הזאת, שם, מעל הפתח, שמורכבת מהאותיות, ב', נ' ו-ק' היא המילה המתארת את המקום המיוחד ההוא ומאז, בכל פעם שאלה את האם על שם החנויות והרכיבה בראשה מילים של שיר כמו מכולת, חנות נעליים או ירקות ופירות.

אלה היו הימים שלדרכים לא היו שמות ואולי היו, אבל האנשים, דיירי השיכון, לא הכירו אותם. בחופש שנעלי הדמיון מסיפוריה של אחותה מרים אפשרו לה, יצאה לשיטוטים בסביבה, מסמנת את עולמה בציורים קלים על האדמה, בקטיפת פרח, או אפילו, כמו כלבה, בהשקיית שיחים מזדמנים. היא העניקה שם לכל מקום בו עברה. לרחוב בו גרה קראה בשם ספר התורה, כי עלי העץ שעמד בפינת הרחוב הזכירו את הלוחות שהחזיק משה רבנו גבוה מעל ראשו כשקרני אור יוצאות ממצחו ומאירות את העולם. היה הרחוב הראשי שנקרא בשם של מלך גדול, כי רק מלך יכול להיקרא בשם הרב קוק. ובאותו בוקר, בוקר היום הראשון של גן הילדים, עלו היא ואמה במעלה רחוב הרב קוק, משם פנו לרחוב שהיה סלול בחלקו ולימים נקרא שדרות ירושלים, על שום כמה עצי דקל שנשתלו לאורכו, עברו ליד קולנוע אורלי ואפילו לא עצרו להביט בתמונות של השחקנים. הן עזבו את גבול ממלכת השיטוטים של הילדה ועדיין הלכו, עד שפתאום הגיע אליה רעש נורא. אל הרעש נלווה ריח חדש אך יחד עם זאת, נדמה היה כאילו הכירה אותו מזמן אחר, וכל שהיה עליה לעשות הוא להיזכר. סקרנית הביטה סביבה ושם, בחצר של בית מגורים, עמד איש רזה, גבוה כמעט כמו אחיה הגדול אשר, בבגדים כחולים דהויים, ניצב ליד שולחן גדול, מקושט בכתמי צבע, רכון אל קרש צהבהב ארוך

שצווח בקולי קולות כשמכשיר רב עוצמה חתך בבשרו. הילדה לפתה את יד אמה בחוזקה.

"זאת נגריה, " צעקה האם מבעד לרעש הניסור. "האיש הזה קוראים לו נגר והוא עושה כסאות ושולחנות מעצים, הוא חותך וחותך במסור ומדביק, עד שיש כסא." הטעימה והצביעה בידה על האיש שהרכין ראשו ולא הביט בהן כאשר חלפו על פניו ופנו אל דרך עפר שמולה התנוסס הר לווייתן.

"שם, בצד השני של ההר, שם הגן שלך, " אמרה האם.

הילדה עצרה והביטה. לפנייהם, בדרך, הלכו ילד ואם. הילד שלה מבט לעברן ושאל את אמו, "אלה ערבים?"

"לא, " ענתה האם, "הם יהודים."

"אז למה הם מדברים כמו ערבים?"

"כנראה באו מארץ שמדברים בה ערבית, " ענתה.

הילדה עצרה ומשכה בידה של אמה כאומרת 'נחזור'.

"בואי, אין לי את כל היום, " גערה בה האם.

הילדה המשיכה ללכת בשקט. הילד הלך עם אימו לפנייהם, מידי פעם פנה והביט אליהן בעיניים כחולות של מלאכים. כשפנה אליהן חייכה אליו הילדה, אך הוא לא התזיר חיוך. בגן התעלם ממנה, למרות שחיזרה אחריו במשך כל הבוקר. צחקה כאשר צחק, שיחקה בקוביות כאשר נגע בהן, אבל הילד דחף אותה, הלאה ממנו, כל אימת שהתקרבה אליו.

בוקר-בוקר, בדרך אל הר הלווייתן, עברה הילדה ליד הנגר שלא הראה סימן שהוא מבחין בה. לפעמים נתקלה בילד עם עיני המלאך, גם הוא לא הראה סימן שהוא מבחין בה. יום אחד, כשהחלה לטפס

בשביל העולה אל הגן, נחתה מכה אדירה על גבה. היא נפלה אל תוך האדמה. מישהו קפץ ועלה על גבה. "דיו, דיו," צעק הרוכב והחל לזרוז אותה כשהוא דוחף את עקביו אל צלעותיה. באף מדמם סובבה פנים אל הקול. היה זה הילד אחריו בלשה מידי יום בגן. הוא החזיק בידו ענף ודחק אותו אל אחוריה. היא החלה לזחול כשתיק האוכל שלה נגרר באבק. כאשר הגיעו אל העיקול האחרון לפני הגן, ירד הילד ורץ קדימה אל הגן. הילדה נותרה לבדה, ברכיה פצועות, בגדיה מלוכלכים ורצועת תיק האוכל שלה קרועה. עבר זמן רב עד שהגיעה אל הגן. הגננת זרקה בה מבט אחד, פנתה אל העוזרת שלה ואמרה, "תראי איך הם שולחים את הילדים שלהם לגן."

מאותו היום המתין לה הילד בסיבוב של הנגר. כשראתה אותו, מיהרה ונפלה על ארבע והוא טיפס ועלה על גבה. בוקר-בוקר הגיעה אל הגן בבגדים מרופשים.

"איפה את מלכלכת את הבגדים שלך ככה?" שאלה אימה.

הילדה החרישה.

בוקר אחד המתין לה הפרש ובידו ענף דקל. כשעלה על גבה, החל לחבוט בכל כוחו על ראשה. הילדה איבדה שליטה וצעקה, לא רצונית, נפלטה מפיה. דמעות התערבבו באבק הדרך. הילד לא הבין מאין נחתה עליו המכה. הוא עף קדימה והשתטח על האדמה. במהירות קם על רגליו, שמט מידו את הענף ונמלט לכיוון הגן. הנגר, אשר לשמע צעקתה קפץ ממקום עומדו, חבט בעורפו של הילד חבטה אדירה ונטל את הילדה בשתי ידיו אל הנגרייה, שם שטף את רגליה וניקה את שמלתה. כשנרגעה, הכין לה תה מתוק. בברכיים מצולקות ישבה, כשראשה שמוט, ולגמה מן התה. כשסיימה, ליווה אותה הנגר עד

לשביל העולה אל הגן. מאותו יום הייתה הילדה מגיעה אל הנגר, נשענת על הגדר וממתינה. הוא המשיך בעבודתו, אולי הבחין בה ואולי לא. כשעבר הילד, השתתה עוד כמה רגעים מתוקים ורק אז המשיכה בדרכה.

יום אחד, כששבה מן הגן, קרא אליה הנגר, "בוא!"

הילדה הביטה לכל עבר, איש לא היה בסביבה.

"אני?" שאלה.

"כן. כן. אתה. בוא!"

הילדה נכנסה אל החצר. הנגר הושיט יד אל אפילת הנגרייה, שלף משם חבילה עטופה בנייר חום והושיט אותה.

הילדה נשארה במקומה.

"קח!" אמר.

הילדה נטלה את החבילה, בהיסוס, כחוששת. הנגר חייך אליה ועשה בידו תנועות של פתיחה. הילדה קרעה את העטיפה ומצאה ספר. מבולבלת הביטה באדם שעמד מולה ולא אמר דבר. בלי לומר תודה, מכבדת את שתיקתו, פנתה לאחור ורצה את כל הדרך אל שולה שישבה על השטיח ואכלה. "תקראי לי," ביקשה.

"מאיפה הספר?" שאלה.

"מצאתי אותו."

שולה לקחה מידיה את הספר.

"לכלוכית," אמרה והוסיפה, "באמת מתאים לך."

"תספרי לי?"

שולה החלה לספר. בכל דף היה ציור ומתחת לכל ציור היה הסיפור בכמה שורות מחורזות. כשהגיעה אל הקטע בו קוצצות

האחיות החורגות את אצבעות רגליהן כדי שהנעל תתאים להן, אמרה, "זה מתאים לך, לכלוכית שכמוך, מסתובבת כל הזמן בפרדסים. אלוהים יודע מה את עושה שם."

"אבל תסתכלי, זאת היא שלובשת את הבגדים הקרועים, האחיות מתלבשות כמו נסיכות."

"את רוצה שאקריא לך או לא?" הגיון לא היה הצד החזק של שולה. כשסיימה אחותה להקריא לה את הסיפור, ביקשה ממנה להקריא אותו שוב.

"פעם אחת זה מספיק," פסקה שולה.

בוקר אחד, כשפנתה הילדה אל הדרך העולה אל הר הלוויתן, לא שמעה את הרחש המוכר. הנגר לא היה היכן שרגילה הייתה לראותו, את מקומו מילא חלל גדול. בפעם הראשונה ראתה את תריס הברזל של הנגרייה מורד וסגור על מנעול. הדממה הייתה בלתי נסבלת. הילדה נכנסה אל החצר, החלה להקיף את הבניין וראתה שגם החלונות היו מוגפים. היא שבה אל הכניסה וישבה על שבבי העץ, בצל התריס. על פניה חלפה, כמו בעדלידע, תהלוכת ילדי הגן. חלקם הלכו לבד, חלקם הלכו מלווים באמהותיהם, חלקם הלכו בשקט וחלקם הלכו ופטפטו וקפצו ללא הרף. אף אחד מהם לא שם לבו אליה. היא הפכה לעכברה אפורה שנבלעה בדומיית החצר. בצהריים, שבה ועברה על פניה אותה תהלוכה והילדה נשארה יושבת במקומה. דמדומים החלו לרדת על החצר והיא, עדיין, לא זזה ממקומה. אחת השכנות, אשר שבה אל הבית ובידה סל מצרכים, עצרה מולה.

"מה את עושה פה?" שאלה.

"מחכה."

“למי?”

“לאיש הזה,” אמרה והצביעה בידה על התריס.

“הוא לא פה. לכי הביתה.”

“איפה הוא?”

“כתבו לו שמצאו את הילדה שלו בבית יתומים בפולין, אז הוא

נסע לשם לקחת אותה.”

“איזה ילדה?”

“היו לו כמה ילדים וילדות ואישה. הוא חשב שכולם מתו. עכשיו

מצאו את הבת שלו,” האישה הרימה את הסל כמסיימת והוסיפה,

“תלכי הביתה, כבר מאוחר, עוד מעט חושך.”

הילדה לא נעה ממקומה. האפילה שהתגנבה וירדה עליה, אימצה

אותה אל ליבה. איש לא נראה בדרך העפר שהפכה לשחורה. מרחוק

אפשר היה לשמוע את הרחש המרדים של המכוניות. היא ישבה כך

שעה ארוכה ורק שתי עיניה נצנצו באפילה.

אהבתה של ברטה לדאוד

את דאוד ראיתי לראשונה בחתונה של אחי נפתלי. לפני כן שמעתי את השכונה מדברת עליו, שמעתי את נגינתו ולפעמים גם נתקלתי בו ברחוב, אך לא ראיתי אותו. לבוש בחליפה לבנה, ישב מוקף מעריצים בחצר בית הכנסת. אחד ממעריציו ניגש אליו והניח על ראשו כיפה רקומת צבע. דאוד החזיק בידו כינור, הציב אותו על ברכו וניגן כשהכינור עומד במאונך ופונה ממנו והלאה ולא מש ממקומו כל הערב כולו. גם כאשר שאר חבריו לנגינה קמו לאכול, לשתות או סתם לגמוע הערצה, המשיך לנגן לקול מחיאות הכפיים של אורחי החתונה, שמידי פעם בפעם היו נאנחים באושר ומבקשים ממנו לנגן שירים של בית. למרות שכמעט לא חיך, דאוד היה הגבר הנאה ביותר בחתונה. עיני כל הנשים היו נשואות אליו. רווקות וזקנות, אלמנות ואמהות חיפשו הזדמנות להתקרב אל נגינתו ולהגיש לו ממתעמי החגיגה, אבל הוא דחה אותן במנוד ראש ובהמשיכו את הנעימות, סרב לאכול.

דאוד גר לבדו בדירה קטנה לא רחוק מן השיכון שלנו ובמשך היום התאמן בלהוציא נעימות מן הכינור. בערב, לפני שהשכונה הלכה לישון, המבוגרים היו יוצאים אל המרפסות ותוך כדי העברת אצבעותיהם בחרוזי המסבחה, הקשיבו לנגינתו. נדמה היה שגם האדמה, העצים והעננים בשמים הפסיקו את המריבות ביניהם והאזינו, עם שאר העולם, לצלילים שעלו מן הכינור. היו אנשים שלא אהבו את הנגינה הזאת, בשכונה קראנו להם אשכנזים. אבל גם בינינו, יוצאי עיראק, היו הצעירים שטופי הרוח הזרה נדים בלעג למוסיקה שעלתה